

هاینتس هالم

غنوصیان در اسلام

شیعیان غالی و علویان

احسان موسوی خلخالی

انتشارات حکمت

تهران، ۱۳۹۴

www.ketab.ir

هالم، هاینس، ۱۹۴۲-م.

Halm, Heinz

غنوصیان در اسلام: شیعیان غالی و علویان

۳۴۲ص، تهران، حکمت، ۱۳۹۳ش

شابک: 978-964-244-150-1

این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

کتابنامه

شیعیان غالی و علویان

گنومیسیم

موسوی خلخالی، احسان، ۱۳۶۰-، مترجم

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۵۱۳۷۱

شرکت حکمت

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای ابو رجحان، شماره ۹۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴

تلفن: ۶۶۴۶۱۲۹۲/۶۶۴۱۵۸۷۹/۶۶۴۰۶۵۰۵؛ نمابر: ۶۶۴۰۶۵۰۵

سامانه پیام کوتاه: ۰۲۱۶۴۹۵۰۹۸۷

www.hekmat-ins.com

info@hekmat-ins.com

غنوصیان در اسلام: شیعیان غالی و علویان

نویسنده: هایتس هالم

مترجم: احسان موسوی خلیخالی

چاپ اول: ۱۳۹۴ ش/۱۴۳۶ ق

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۴-۱۵۰-۱

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه فرهنگی هنری حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشرکیمای حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی،

الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

فهرست

۹	سخن مترجم
۱۱	مقدمه
۳۳	منبع‌شناسی
۳۹	۱. عبدالله بن سبا
۴۹	۲. کیسانیه یا شیعیان چهار امامی
۸۵	۳. غلو در امام محمدباقر [ع]
۱۱۱	۴. «ام‌الکتاب» و روای جابر
۱۸۳	۵. خطابیان
۲۰۱	۶. مخمسه و مفوضه
۲۱۳	۷. محمد بن بشیر
۲۱۹	۸. «کتاب الاطلاة»
۲۴۹	۹. غالیان قرن سوم هجری
۲۵۷	۱۰. نصیریان یا علویان
۳۲۵	اختصارات
۳۲۷	منابع
۳۳۱	نمایه

سخن مترجم

کتابی که پیش رو دارید، نوشته هاینتس هالم (زاده ۱۹۴۲) پژوهشگر آلمانی در حوزه مطالعات اسلامی و شیعی است. هالم هم‌اکنون استاد مطالعات اسلامی در دانشگاه توبینگن و سردبیر یک مجله پژوهشی در حوزه مطالعات اسلامی و شرقی است. دو پژوهش دیگر او درباره غنوصی‌گری اسلامی کیهان‌شناسی و نظریه نجات در اسماعیلیه متقدم^۱ و ترجمه و شرح کتاب الاظله، که بخشی از کتاب حاضر نیز بدان اختصاص یافته، است. او آثار دیگری نیز درباره اسماعیلیان و تشیع و نیز اسلام معاصر نوشته است که دو‌تای آنها به‌پارسی برگردانده شده‌اند: فاطمیان و سنت‌های تعلیمی و علمی آنان (نشر فرزان روز، ۱۳۷۷) و تشیع (انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۸۵).

درباره غنوصی‌گری و منظور مؤلف از آن، علاوه بر آنچه در خود کتاب خواهید خواند، دو منبع پارسی دیگر نیز شایسته توجه است: نخست مقاله «غنوصی‌گری» در فرهنگ تاریخ اندیشه‌ها (نشر سعاد، ۱۳۸۵)؛ دوم مقاله «مذهب گنوسی»، نوشته آقای دکتر محمد ایلخانی، در مجله معارف (شماره ۳۴-۳۵، آبان ۱۳۷۵).

بد نیست به نظریه‌ای رقیب درباره غنوصی بودن غالیان شیعه در قرن دوم هجری نیز اشاره‌ای کنم. تمیمه بیگم دائو در مقاله «غالیان قرن دوم، آیا واقعاً غنوصی بودند؟»^۲، نظریه هالم در این باره را به نقد کشیده است. خلاصه مدعای

1. *Kosmologie und Heilslehre der frühen Ismā'īliya* (1st pub: Wiesbaden, 1978).

2. Tamima Bayhom-Daou, "The Second-Century Šī'ite Gulāt, Were They Really Gnostic?", in: *Journal of Arabic and Islamic Studies*, 5, 2003.

او در این مقاله حدوداً پنجاه صفحه‌ای آن است که در منبع مشترک نوبختی و اشعری قمی، که مادلونگ نخستین بار آن را مطرح کرده^۱ و احتمالاً کتابی است که در اواخر قرن دوم نوشته شده، با وجود موضع منفی در برابر این غالیان، درباره رابطه‌شان با فرقه‌ای غیراسلامی، که همانا غنوصی‌گری باشد، هیچ سخنی به میان نیامده است.

این کتاب از ترجمه عربی ترجمه شده است. برای ترجمه عبارت‌های نقل شده از فرق الشیعه، از ترجمه مرحوم محمدجواد مشکور (تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۸۶) و برای ترجمه آیات قرآن غالباً از ترجمه مرحوم استاد عبدالمحمد آیتی استفاده کرده‌ام. پانویست‌ها همه از مؤلف است مگر آنکه با علامت «م.» (یعنی مترجم فارسی) یا «م.ع.» (یعنی مترجم عربی) مشخص شده باشد. تاریخ‌هایی که در اصل کتاب آمده همگی به میلادی است؛ تبدیل آنها به قمری نیز از مترجم است. درباره پانویست‌های لاتین نیز باید بگویم تا جایی که ممکن بود پانویست‌ها را به آلمانی (متن اصلی کتاب) آورده‌ام، اما در مواردی دسترسی به اصل آلمانی اصطلاحات ممکن نبود. بدین ترتیب، دودستگی‌ای در این مورد پیش آمده که اجتناب‌ناپذیر بود.

در پایان، لازم می‌دانم از استاد محترم جناب آقای دکتر نعمت‌الله صفری، که نسخه‌ای از ام‌الکتاب را در اختیارم نهادند تشکر کنم؛ نیز از استاد بزرگوار جناب آقای کامران فانی که برای انتشار کتاب راهنمایی و یاری‌ام کردند؛ همچنین از خانم دکتر فاطمه مینایی که متن ترجمه را خواندند و بخش‌هایی را با متن اصلی آلمانی تطبیق دادند و نکات سودمندی را یادآور شدند؛ همچنین از خانم آهنگ حقانی که، با وجود مشغله بسیار، متن ترجمه را پیش از انتشار خواندند و با یادآوری نکات مهمی بسیاری از اشکالات را برطرف کردند و مرا رهین منت خویش ساختند.

۱. در این باره، رک. «نکاتی درباره منابع فرق در مذهب امامیه»، مکتب‌ها و فرقه‌های اسلامی در سده‌های میانه، ترجمه جواد قاسمی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۷، ص ۳۵۷-۳۷۵؛ برای نقد آن رک. مدرسی طباطبائی، سیدحسین، میراث مکتوب شیعه، ترجمه سیدعلی قرانی و رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ج ۱، ص ۳۲۸-۳۲۹.